EUROOPA DIGITAALARENGU TEGEVUSKAVA

Käesolevas teabelehes kirjeldatakse seda, kuidas ELi digivaldkonna tegevuskava on muutunud ja kuidas alates 2024. aastast on EL tegevuskava koostamise asemel hakanud rohkem keskenduma rakendamisele. Selleks on vastu võetud eri õigusraamistikke, näiteks tehisintellekti käsitlev määrus. Lisaks kirjeldatakse teabelehes seda, kuidas platvorme, andmeid, digitaalset identiteeti, tehisintellekti ja küberturvalisust käsitlevad uued normid aitavad tagada digiruumi turvalisust, ausat konkurentsi ja digitaalset suveräänsust ning seda kooskõlas rohepöördega.

ÕIGUSLIK ALUS

Kuigi aluslepingutes puuduvad spetsiifilised sätted info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kohta, võib Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) alusel EL võtta meetmeid sellistes poliitikavaldkondades nagu tööstus, konkurents, kaubandus, üleeuroopalised võrgud, teadusuuringud, energeetika, ühtse turu rajamine, kaupade vaba liikumine, inimeste ja teenuste liikumine, haridus ning kultuur.

EESMÄRGID

Digitaalarengu tegevuskavaga soovib EL tagada, et digiüleminek oleks inimkeskne, turvaline ja kestlik. Toetudes digitaalse ühtse turu strateegiale ja digikompassile edendatakse digitaalarengu tegevuskavaga usaldusväärseid andmevooge, koostalitlusvõimelist digitaalset identiteeti, õiglast veebiplatvormide turgu, tehisintellekti vastutustundlikku kasutamist ja tugevat küberkaitset. Digikümnendi poliitikaprogrammiga muudetakse need eesmärgid sihtideks oskuste, taristu, ettevõtluse digitaliseerimise ja avalike teenuste valdkonnas.

SAAVUTUSED

A. Esimene digitaalarengu tegevuskava aastateks 2010–2020

Esimeses digitaalarengu tegevuskavas keskenduti ühenduvuse parandamisele, kulude vähendamisele ja tarbijakaitse tugevdamisele. Sellega seonduvad peamised saavutused on järgmised:

— rändlustasude kaotamine („rändle nagu kodus“),

— lairibaühenduse kättesaadavuse parandamine,

— peamiste andmekaitsenormide kehtestamine, eelkõige isikuandmete kaitse üldmäärus.

Samuti edendati sellega digitaalset kasvu, toetades oskuste parandamist, tööstuse digiteerimist ja avalikke teenuseid. Lisaks võeti vastu normid, mis käsitlevad asukohapõhist tõkestust ja võrgusisuteenuste piiriülest kaasaskantavust.

Andmepõhise majanduse toetamiseks võttis EL vastu meetmed isikustamata andmete vaba liikumise, küberturvalisuse ja avatud andmete kohta ning parandas regulatiivset koordineerimist elektroonilise side Euroopa reguleerivate asutuste ameti vahendusel.

B. Teine digitaalarengu tegevuskava – digikompass 2030

Teine digitaalarengu tegevuskava keskendus digitehnoloogiaga kaasnenud muutustele ning digiteenuste ja -turgude olulisusele, rõhutades ELi tehnoloogilisi ja geopoliitilisi eesmärke. Oma teatistes Euroopa digituleviku kujundamise ja Euroopa digikümnendi poliitikaprogrammi kohta esitas komisjon üksikasjalikud meetmed turvaliste digiteenuste ja -turgude tagamiseks. Nendes teatistes seati esikohale kvantandmetöötlus, plokiahela strateegiad, tehisintellekt, pooljuhid (Euroopa kiibimäärus), digitaalne suveräänsus, digielemente sisaldavate toodete küberturvalisuse horisontaalsed nõuded (määrus (EL) 2019/1020, mida muudeti määrusega (EL) 2024/2847), 5G- ja 6G-võrgud, Euroopa andmeruumid ja ülemaailmsed tehnoloogiastandardid.

Märtsis 2021 avaldas EL digikompassi, milles esitati 2030. aastaks neli eesmärki.

— Oskused: vähemalt 80%-l kõigist täiskasvanutest peaksid olema elementaarsed digioskused, ELis peaks töötama IKT valdkonnas 20 miljonit spetsialisti ning suurenema peaks naiste osakaal IKT valdkonna töökohtadel.

— Äriühingud: 75% äriühingutest peaks kasutama pilvandmetöötluse teenuseid, suurandmeid ja tehisintellekti, üle 90% ELi väikestest ja keskmise suurusega ettevõtjatest peaksid saavutama vähemalt algtasemel digimahukuse, ELi ükssarvikute (suure väärtusega iduettevõtjad) arv peaks kahekordistuma.

— Taristu: kõikidel ELi kodumajapidamistel peaks olema gigabitine internetiühendus ja kõiki asustatud piirkondi peaks katma 5G-võrk, EL peaks tootma 20% maailma pooljuhtidest, ELis tuleks kasutusele võtta 10 000 üliturvalist kliimaneutraalset servasõlme ning Euroopa peaks saama ka oma esimese kvantarvuti.

— Avalikud teenused: kõik olulisemad avalikud teenused peaksid olema kättesaadavad interneti teel; kõigil ELi kodanikel peaks olema võimalik kasutada elektroonilist tervisekaarti ning 80% kodanikest peaks kasutama elektroonilist identiteeti.

Määrusega (EL) 2021/694 loodud programm „Digitaalne Euroopa" on ELi algatus, mille raames eraldatakse 2021.–2027. aastaks 7,5 miljardit eurot, et rahastada digitehnoloogia projekte sellistes valdkondades nagu kõrgjõudlusega andmetöötlus, tehisintellekt, küberturvalisus, kõrgtasemel digioskused ning digitehnoloogia lõimimine, mida toetavad digitaalse innovatsiooni keskused.

2030. aasta programmis „Tee digikümnendisse" on sätestatud eesmärgid, mis on alates 2022. aasta septembrist õiguslikult siduvad. Sellega muudetakse digikompass strateegiast rakendusvahendiks, mis hõlmab iga-aastast aruandlust ja liikmesriikide koostöömehhanisme.

1. Andmed

Euroopa digitaalse visiooni keskmes on andmete jagamine. Andmepõhise innovatsiooni edendamisel püüab EL säilitada tasakaalu eraelu puutumatuse,

turvalisuse, eetika ja ohutuse vahel ning uurib isikustamata andmete kasutamise ja jagamise võimalusi uute tehnoloogiate ja ärimudelite kontekstis.

ELi andmestrateegiaga tutvustati ideed võtta kasutusele ühtsed Euroopa andmeruumid, mis hõlmavad üheksat sektorit, tagades suurema hulga andmete kättesaadavuse majanduses ja ühiskonnas, kuid samas antakse äriühingutele ja üksikisikutele suurem kontroll enda loodud andmete üle. ELi andmealane õigusraamistik hõlmab järgmist:

— isikuandmete kaitse üldmäärus (määrus (EL) 2016/679),

— isikuandmete kaitset õiguskaitse valdkonnas käsitlev direktiiv (direktiiv (EL) 2016/680),

— Euroopa andmehalduse määrus (määrus (EL) 2022/868) andmete kättesaadavuse ja usalduse kohta,

— Euroopa andmemäärus (määrus (EL) 2023/2854), mis käsitleb õiglast juurdepääsu ja kasutajate õigusi, tagades samal ajal isikuandmete kaitse.

2. Tehisintellekt

2020. aasta veebruaris avaldatud valges raamatus tehisintellekti kohta rõhutati tehisintellekti olulist rolli tänapäeva ühiskonnas ning selle eeldatavat ühiskondlikku ja majanduslikku kasu eri sektoritele. Parlament võttis tehisintellektimääruse vastu 2024. aasta märtsis. Selle põhisätetega

— kehtestatakse kaitsemeetmed üldotstarbelise tehisintellekti kasutusele,

— piiratakse biomeetrilise tuvastamise süsteemide kasutamist õiguskaitse valdkonnas,

— keelatakse sotsiaalpunktide andmine ja tehisintellekti kasutamine kasutajate haavatavustega manipuleerimiseks või nende ärakasutamiseks,

— tagatakse tarbijate õigus esitada kaebus ja saada sisulisi selgitusi.

Tehisintellektimäärus on kehtinud alates 1. augustist 2024 ning seda hakati kohaldama 36-kuulise ajavahemiku jooksul etapiviisiliselt. Samuti loodi sellega tehisintellektiamet, et koordineerida täitmise tagamist ELi tasandil.

2022. aasta septembris esitas komisjon ettepaneku võtta vastu tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv, millega tagataks tehisintellekti tõttu kahju kannatanud isikutele ühesugune kaitse. Praeguseks on ettepanek tagasi võetud. Lisaks on avaldatud uus tootevastutuse direktiiv (direktiiv (EL) 2024/2853), et käsitleda digitooteid, nagu tehisintellekt.

3. Digiteenuste määrus ja digiturgude määrus

Digistrateegia alus on soov luua turvalisem ja avatum digitaalne ühtne turg, kus tagatakse kasutajate õigused ja äriühingute aus konkurents. Strateegia toetub kahele õigusaktile: digiteenuste määrusele ja digiturgude määrusele. Mõlemaga kaasajastatakse ELis digiteenuste suhtes kohaldatavaid norme ning kehtestatakse kogu ELi jaoks ühtsed reeglid. Parlament ja nõukogu võtsid määrused vastu 2022. aastal ja need jõustusid 2023. aasta mais. Digiteenuste määruses sätestatakse vahendusteenuste osutajate, eelkõige veebiplatvormide kohustused.

Suurtele platvormidele kehtestatakse ebaseadusliku ja kahjuliku sisu levitamisega seotud ohtude tõttu erinormid. Digiturgude määruses määratakse kindlaks reeglid pääsuvalitseja staatusega ettevõtjatele ning keskendutakse sellistele ettevõtjatele, kes kõige tõenäolisemalt ebaausaid tavasid kasutavad. See hõlmab selliseid teenuseid nagu veebipõhised vahendusteenused, sotsiaalvõrgustikud ja pilvandmetöötlus. Digiteenuste määrusele tuginedes tegi komisjon ettepaneku võtta vastu määrus, millega ühtlustatakse lühiajalise majutuse üüriteenustega seotud andmete kogumist ja jagamist. Digiteenuste määrust kohaldatakse täismahus alates 17. veebruarist 2024. Digiturgude määruse täitmise tagamine hoogustus 2025. aastal, kui pääsuvalitsejatele määrati esimesed trahvid. Määruse täitmise tagamine ja seire on praegu komisjoni töös kesksel kohal.

4. E-valitsus, e-identiteet ja digieuro

Digitaalarengu tegevuskavas rõhutatakse e-valitsuse ja avaliku sektori piiriülese koostöö tähtsust. 2022. aasta novembris esitas komisjon ettepaneku, millega kehtestatakse meetmed avaliku sektori koostalitlusvõime kõrge taseme tagamiseks kogu liidus, ning 2024. aasta märtsis võttis nõukogu vastu Koostalitleva Euroopa määruse (määrus (EL) 2024/903), et tõhustada avalikke teenuseid ELis. Sellega luuakse Koostalitleva Euroopa nõukoda, kuhu kuuluvad liikmesriikide, komisjoni ja muude ELi asutuste esindajad.

Usalduse suurendamine internetis on ühiskonna arengu ja majanduskasvu jaoks otsustava tähtsusega. E-identimise määrusega (määrus (EL) nr 910/2014) loodi kodanike, ettevõtjate ja ametiasutuste vahelise turvalise digitaalse suhtluse raamistik. Nende eesmärkide saavutamiseks võttis Euroopa Parlament 2024. aasta veebruaris vastu Euroopa digiidentiteedi raamistiku (määrus (EL) 2024/1183, eIDAS 2.0), mille eesmärk on teha 2030. aastaks võimalikuks, et vähemalt 80% ELi elanikest saaks kasutada olulistele avalikele teenustele juurdepääsuks digiidentiteedi lahendust. eIDAS 2.0 määrus on kehtinud alates 20. maist 2024 ja liikmesriigid valmistavad ette ELi digiidentiteedikukrute kasutuselevõttu.

5. Küberturvalisus

Pidades silmas Venemaa jätkuvat agressiooni Ukraina vastu, esitasid komisjon ja liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 10. novembril 2022 ELi küberkaitsepoliitika ja sõjaväelise liikuvuse tegevuskava 2.0. Nende eesmärgid on:

— suurendada küberkaitsesse tehtavaid investeeringuid,

— tõhustada koostööd militaar- ja tsiviilküberkaitse sektori vahel,

— tagada tõhus küberkriiside ohjamine

— ning tugevdada ELi positsiooni elutähtsa kübertehnoloogia valdkonnas.

Sellega tugevdatakse Euroopa kaitsesektori tehnoloogilist ja tööstuslikku baasi, mille eesmärk on luua integreeritud üleeuroopaline kaitsetööstus. 2022. aasta detsembris võeti vastu direktiiv, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus (küberturvalisuse 2. direktiiv). Uue direktiiviga asendati varasem direktiiv ja selle kohaldamisala on laiem, et hõlmata rohkem sektoreid ja üksusi. Küberturvalisuse 2. direktiivi ülevõtmise tähtaeg oli 17. oktoober 2024. Sellega viivitanud liikmesriike ootas rikkumismenetlus. Määrus, mis käsitleb digielemente

sisaldavate toodete küberturvalisuse horisontaalseid nõudeid (küberkerksuse määrus), jõustus 10. detsembril 2024 ja selle põhikohustused tuleb täita 2027. aasta detsembriks. Aprillis 2024 võttis parlament vastu kübersolidaarsuse määruse, mille eesmärk on tugevdada solidaarsust ELi tasandil ning küberohte ja -intsidente paremini avastada ja neile reageerida. Parlament ja nõukogu jõudsid kokkuleppele ka küberturvalisuse määruse muutmises.

6. Meedia ja demokraatia

Detsembris 2020 esitas komisjon oma teatises tegevuskava Euroopa meediasektori taastumise ja ümberkujundamise toetamiseks. Selles rõhutati vajadust suurendada heakskiidetud COVID-19 järgsete taastekavade kaudu riiklikku toetust ning rõhutati ülemaailmsete veebiplatvormide kahjulikku mõju meediale, eelkõige nende ülekaalu andme- ja reklaamiturgudel. Euroopa demokraatia tegevuskava täiendab eespool nimetatud meediakava ning selles keskendutakse sektori digitaalse kohandamise, meediavabaduse ja meedia mitmekesisuse tugevdamisele ning desinformatsiooni vastu võitlemisele. Samuti sedastatakse tegevuskavas, et meediavabadus on ajakirjanike vastu suunatud ähvarduste sagenemise tõttu kahanenud. 2024. aasta märtsis vastu võetud määrusega, millega luuakse siseturul meediateenuste ühine raamistik (Euroopa meediavabaduse määrus), tagatakse toimetuste sõltumatus ja meedia mitmekesisus ning kaitstakse ajakirjanikke jälgimise eest.

7. Haridus ja oskused

Lisaks reguleerimisele edendab EL ka digiõpet. Digiõppe tegevuskava (2021–2027) eesmärk on aidata liikmesriikidel kohandada oma haridussüsteeme digiajastuga. Tegevuskavas seatakse prioriteediks tugeva digiõppe ökosüsteemi loomine ja digipöördeks vajalike oskuste arendamine.

8. Platvormitöö tingimused

2024. aasta oktoobris võeti vastu direktiiv platvormitöö tingimuste parandamise kohta (platvormitöö direktiiv), milles selgitatakse tööalase staatuse kriteeriume ja reguleeritakse algoritmilist juhtimist.

9. Digitaristu

Komisjon esitas 21. veebruaril 2024 uued Euroopa digitaristute algatused, et alustada arutelusid konkreetsete ettepanekute üle, millega edendada digitaristu innovatsiooni, turvalisust ja vastupidavust.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Parlament on digitaalarengu tegevuskava alusel vastu võtnud mitmeid resolutsioone.

— 12. märtsi 2019. aasta resolutsioon julgeolekuohtude kohta, mis on seotud Hiina järjest suurema tehnoloogilise kohaloluga ELis, ja võimalike ELi tasandi meetmete kohta nende ohtude vähendamiseks. Selles resolutsioonis nõudis parlament tungivalt, et komisjon laiendaks küberturvalisuse direktiivi kohaldamisala ja tegeleks digiülemineku ohtudega ning et tagataks kooskõla ELi tõhustatud küberturvalisuse poliitikaga ja ELi Küberturvalisuse Ametile antaks suurem roll.

— 20. oktoobril 2020 võttis parlament vastu kolm resolutsiooni tehisintellekti teemal, mis puudutavad tehisintellekti eetilisi aspekte, tehisintellektiga seotud

tsiviilvastutuse korda ja intellektuaalomandi õigusi tehisintellekti arendamisel ning milles kutsutakse üles looma tehisintellekti jaoks eetikal põhinevat ELi õigusraamistikku.

— Digiteenuste määrust käsitlev resolutsioon, millega sooviti edendada digiturgu. Selles märgiti, et õigusaktide pakettiga tuleks tugevdada siseturgu, tagada tarbijakaitse ning võrguvälise ja veebipõhise ebaseadusliku tegevuse võrdsustamine, samuti säilitada läbipaistvus, tagada õiguste järgimine ning hõlmata ELi tarbijaid mõjutavad ELi-välised üksused. Samuti nõuti selles, et digiteenuste sisu modereerimine oleks ausam ja läbipaistvam ning et suurendataks sellealast vastutust. Resolutsioon põhines siseturu- ja tarbijakaitsekomisjoni tellitud uuringul, seminaril, kus käsitleti digiajastusse sobivaid e-kaubanduse norme, ning mitmel digiteenuseid käsitleval uuringul, mille keskmes on e-kaubandus ja tehisintellekt. Asjaolu, et digiteenuste määruse ja digiturgude määruse ettepanekutes oli parlamendi resolutsioone arvesse võetud, näitab, et parlament saab seadusandlikku tegevuskava mõjutada hoolimata sellest, et tal ei ole ametlikku algatusõigust.

— 20. mai 2021. aasta resolutsioonis Euroopa digituleviku kujundamise kohta nõudis parlament digitaalse ühtse turu toimimise tõkete kõrvaldamist ja tehisintellekti paremat kasutamist Euroopa tarbijate huvides.

— 12. detsembri 2023. aasta resolutsioonis internetipõhiste teenuste sõltuvusttekitava disaini ja tarbijakaitse kohta ELi ühtsel turul nõudis parlament, et internetipõhiste teenuste disaini puhul keelustataks sõltuvusttekitavad tehnilised võtted, nagu lõputu kerimine või meediasisu automaatne esitus. Mõned parlamendiliikmed soovisid võtta kasutusele ka digitaalse „õiguse mitte olla häiritud“ koos heade disainitavade loeteluga.

— 13. detsembril 2023 rõhutasid parlamendiliikmed vajadust hinnata ümber asukohapõhist tõkestust käsitlevad ELi normid, et kõrvaldada allesjäänud tõkked ja kasutada ära ühtse turu täielik potentsiaal.

— 13. märtsil 2024 võttis parlament Euroopa demokraatia tegevuskava raames vastu resolutsiooni, millega ta kiitis heaks meediavabadust ja mitmekesisust käsitleva määruse ettepaneku (Euroopa meediavabaduse määrus), millega tõhustatakse meedia sõltumatuse kaitset. Samuti kiitis parlament heaks demokraatlike protsesside läbipaistvuse määruse, millega reguleeritakse poliitreklaami (määrus (EL) 2024/900).

Euroopa Parlament osales kaasseadusandjana digiteenuste määruse, digiturgude määruse ja tehisintellektimääruse vastuvõtmisel. Samuti jälgib ta küberturvalisuse 2. direktiivi ja küberkerksuse määruse rakendamist parlamendikomisjonide töö, aruandluskohustuste ja komisjoni täitmise tagamise järelmeetmete kaudu.

2025. aasta novembris esitles komisjoni tehisintellekti käsitleva digivaldkonna koondpaketti, millega soovitakse tehisintellektimääruses ja lennundusvaldkonna normides teha sihipäraseid muudatusi, et lahendada rakendamisprobleeme ja vähendada regulatiivset koormust. See on osa laiemast digipaketist, mille eesmärk on lihtsustada ELi digivaldkonna õigusakte ja toetada äriuuendusi.

Siseturu- ja tarbijakaitsekomisjoni palvel tehtud 2026. aasta veebruari uuringus tuuakse esile olulised probleemid, mis on muu hulgas seotud õiguskindluse, täitmise tagamise suutlikkuse ja põhiõigustele avalduva mõjuga, tehes vahet lihtsustamisel ja kaitsemeetmete sisulisematel muudatustel.

Parlamendis menetlevad digivaldkonna koondpaketti siseturu- ja tarbijakaitsekomisjon ning kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon ühiselt. Nõukogu ja parlament võtsid oma seisukohad vastu 2026. aasta märtsis ning seejärel alustati kolmepoolsete läbirääkimistega, mille raames keskendutakse lihtsustamisele ja peamiste kaitsemeetmete säilitamisele.

Käesoleva teabelehe on koostanud Euroopa Parlamendi majandus- ja kasvupoliitika osakond. Lisateavet leiate siseturu- ja tarbijakaitsekomisjoni ning tööstuse, teadusuuringute ja energeetikakomisjoni veebisaidilt.

Maxim Hauk
05/2026